

Marian Kanior

"An Introduction to the Medieval Mystics of Europe", wyd. Paul E. Szarnach, New York 1984 : [recenzja]

Collectanea Theologica 59/4, 160-162

1989

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Autorka, wychodząc z założeń neofreudowskich, doszukuje się w mistycznych przeżyciach reformatorki Karmelu obciążeń erotycznych. Podobnie krytycznie należy się ustosunkować do artykułu R. Ruethener na temat duchowości kobiet pierwszych wieków chrześcijańskich. W swym eseju twierdzi autorka, że chrześcijanki 3—4 wieków podejmowały życie klasztorne, by wyzwoleć się spod władzy mężczyzn. Przecież to mężczyźni zakładali pierwsze żeńskie klasztory mnisze, by wspomnieć św. Pachomiusza, św. Bazylego, czy św. Hieronima!

W drugiej części (*Ecumenical Routes*) zebrano 7 artykułów omawiających duchowość nie mieszczącą się w kategoriach duchowości zachodniej i rzymskiej, a więc prawosławną duchowość rosyjską — J. Kenney; duchowość protestancką — R. Woods; transcendentalizm amerykański — J. Alexander; a nawet został omówiony temat jogi — J. O. Brien.

Dwa artykuły dotyczą tradycji żydowskiej. Autorka M. K. Helwing szuka tej tradycji u chasydów aż do ostatnich czasów. Idąc za studium M. Bubera, mocno podkreśla w tradycji chasydzkiej oddzielenie tego, co dotyczy rzeczy poświęconych Bogu (*sacrum*) od spraw i rzeczy świeckich (*profanum*). Widzi w tej tradycji możliwości wzbogacenia tradycji katolickiej przez: 1° potwierdzenie zasad moralnych; 2° wykazanie, że życie mistyczne może mieć łączność ze zwykłą ludzką działalnością; 3° pogłębienie przekonania, że duchowa prawda i mądrość wywrze większy wpływ na otoczenie niż abstrakcyjne formuły filozofów. Drugi artykuł R. H. Miller przedstawia życie i czasy Fr. Rosenzweiga. Myślą przewodnią tego eseju jest rzeczywistość objawiającego się Boga i odpowiedź człowieka na to objawienie przez swoją duchowość, czego wyrazem jest natchniona księga Pieśń nad Pieśniami.

Reasumując należy podkreślić, że wszystkie artykuły są dobrze opracowane i treść jest ujęta bardzo ciekawie. Niemniej — jak już wspomniano — kilka artykułów jest kontrowersyjnych, zbyt śmiało ujmujących pewne problemy, które wymagają bardziej pogłębionego i lepszego naświetlenia.

Mimo popularyzującego charakteru książki, każdy esej ma noty wyjaśniające trudniejsze miejsca. Całość dzieła posiada na końcu indeks tematów duchowych (*Index of Spirituality Themes*).

o. Marian Kanior OSB, Tyniec

An Introduction to the Medieval Mystics of Europe, wyd. Paul E. Szarnach, New York 1984, Ed. State University of New York, s. 376.

Pod takim tytułem główny redaktor P. E. Szarnach umieścił 14 esejów opracowanych przez różnych specjalistów średniowiecznego życia duchowego. Wielość autorów i opisywanych przez nich postaci z konieczności daje różnorodność ujęcia zjawiska mistyki (osobista łączność duszy z Bogiem) i jej aktualizacji w życiu. Można tu wyróżnić odcienie mistycyzmu monastycznego obok filozoficznego czy kosmologicznego. Najliczniej opracowano postacie wielkich mistyków średniowiecza: św. Augustyn, św. Bernard z Clairvaux, św. Tomasz z Akwinu, Mistrz Eckhart. Szkoda, że brak wśród tych esejów opracowań o św. Anzelmie z Canterbury, o św. Franciszku z Asyżu czy o św. Bonawenturze oraz o Dunsie Szkocie.

Mistycyzm tradycyjny. Tradycje życia monastycznego reprezentuje mało u nas znana postać Smaragdusa w opracowaniu J. Leclercque'a. Ten opat z St. Michel w Lotaryngii z IX wieku, autor komentarza do reguły św. Benedykta, jest przedstawicielem autentycznego życia mniszego głębokiego średniowiecza: modlitwa duszy i ciała, skrucha serca i duszy, bojaźń Boża. Ważnym momentem u tego mistyka jest rozróżnienie między modlitwą (spotkaniem z Bogiem) a kontemplacją (zakosztowaniem słodyczy Boga). Smaragdus bardzo silnie podkreśla rolę modlitwy w życiu człowieka. Traktuje modlitwę jako środek prowadzący go do Boga, oczyszczający jego wnętrze i uwalniający go od zła.

J. I. Wimsatt charakteryzuje duchowość św. Bernarda z Clairvaux (1112—1153) jako połączenie życia kontemplacyjnego z wielką aktywnością. Ten wybitny mistyk XII wieku, doradca papieży i władców, organizator II wyprawy krzyżowej, reformator życia monastycznego i głośny kaznodzieja, jest również głębokim pisarzem duchowym. W swoich pismach szczególnie podkreślał potrzebę ścisłego związku duszy z Bogiem. Wcielenie Słowa Bożego, Jego Męka to najbardziej oczywisty dowód Bożej miłości względem rodzaju ludzkiego. Szkoda, że autor eseju za mało zaakcentował aspekt maryjny w duchowości św. Bernarda i zakonu cysterskiego.

J. A. Weisheip w eseju o św. Tomaszu z Akwinu (1225—1274) stwierdza, iż — mimo całego intelektualizmu — istotnym elementem świętości jest miłość. Kontemplacja wiana jest szczególnym darem Ducha Świętego, ale powstaje w umyśle dzięki heroicznej miłości i należy do tej cnoty. Wizje w życiu mistyka są tylko akcydensem w życiu duchowym. Autor zwraca uwagę na wielkie nabożeństwo św. Tomasza do Najświętszego Sakramentu, a także na jego apostołskie zaangażowanie przez działalność naukowo-pisarską.

Mystyków nadreńskich reprezentują Mistrz Eckhart (1260—1329) i Tauler. Autorami opracowań są kolejno: B. McGinnny i R. Kieckhefer. Eckhart, zwolennik arystotelizmu i neoplatonizmu, przez swe traktaty wywarł wielki wpływ na rozwój myśli chrześcijańskiej. Jego teologiczne sformułowania, wzięte w oderwaniu od całej jego spuścizny naukowej, mogły budzić podejrzenia o odejście od tradycyjnej mistyki. Więcej praktykiem niż filozofem był współczesny Eckhartowi Tauler, raczej duszpasterz niż filozof. Bardzo ważną cechą jego duchowości jest dążenie do zachowania równowagi między przesadną aktywnością a wyczekiwaniem na działanie Boże. Według Taulera do pryncypialnych zasad życia duchowego należy ustawiczne oddziaływanie Boga w duszy ludzkiej przez swą obecność, modlitwa kontemplacyjna i rozwój własnej osobowości.

Mistycyzm kobiet. V. M. Lagorio przedstawił w wielkim skrócie mistycyzm niemieckich mniszek — benedyktynek: Hildegardy z Bingen (1098—1179) i Elżbiety z Schönau (1138—1165) oraz cystersek: Mechtyldy z Hackeborn (1241—1299), św. Gertrudy Wielkiej (1156—1211) i Mechtyldy z Magdeburga (1208—1282). Mistycyzm tych mniszek jest bardzo tradycyjny. Zamknięte w klasztorach, prowadziły życie modlitwy, umartwienia i pokuty. Zjednoczone silnie z Bogiem, przeżywały różne nadzwyczajne wydarzenia i wizje, które następnie spisywały. Wszystkie te wyjątkowe dusze charakteryzował duch modlitwy, wielkie umiłowanie Krzyża i Męki Chrystusa Pana.

Połączenie kontemplacji z działaniem uosabia św. Katarzyna ze Sieny. Mistyczka, pisarka, prorokini, wywiera wielki wpływ na ówczesne życie Kościoła: powrót papieża do Rzymu, reforma zakonu dominikańskiego. Podobne działanie było udziałem św. Erygidy Szwedzkiej.

Według R. Brandleya mistyczka i pisarka angielska Juliana z Norwich (1342—1416) to znów typ mistycyzmu pustelniczego. Jej doświadczenia mistyczne, cielesne i duchowe, spisane językiem nie zawsze jasnym, dotyczą przede wszystkim Męki Chrystusa Pana. Charakterystyczne jest pięć faz tej Męki: zmieniony kolor twarzy w Ogrójcu, zbite ciało bicowaniem, korona cierniowa, wyschłe ciało przed śmiercią, przebite serce. Jedną z ważniejszych wizji tej mistyczki jest obraz nieba jako wiecznej uczy Boga ze swoimi przyjaciółmi. Ten mistycyzm jest podobny do przeżyć Doroty z Małotów.

M. Fries przedstawia w swoim opracowaniu inną mistyczkę angielską, współczesną Julianie, kontrowersyjną Margerę Kempe (1373—1438), jako kobietę zamężną, matkę 14 dzieci. Jej pisma jedni oceniają jako osobiste wyznania, a inni jako obraz ówczesnego życia społecznego.

Średniowieczny mistycyzm żydowski. Dwa opracowania są poświęcone mistryce żydowskiej. A. Green omawia w wielkim skrócie mistycyzm żydowski w średniowiecznej Hiszpanii w oparciu o kabalistyczny traktat żydowski *Sfer ba-Zohar*, napisany przez Mojżesza de Leon w II po-

lowie XIII wieku jako komentarz Tory (Pięcioksięgu Mojżesza). Mistycyzm kosmologiczny księgi Zohar jest zaabsorbowany zarówno Bogiem i Jego przymiotami, jak i rzeczywistością zła we wszechświecie, siły realnej i bardzo aktywnej. Ważnym problemem dla kabalisty jest również sam człowiek, gdyż jego dusza jest odbiciem Boskości.

Następny okres rozwoju mistycyzmu żydowskiego to czas po wypędzeniu Żydów z Hiszpanii, dzięki czemu judaizm rozprzestrzenił się w Europie, a nawet w Nowym Świecie. Kabała dostała się do publicznego nauczania. Mnożą się jej komentatorzy i wyznawcy. Na szczególnie wyróżnienie — według D. Bialesa — zasługują dwaj zwolennicy tej nauki: Mojżesz Cordovero i Izaak Luria. Mojżesz Cordovero (1522—1570) usystematyzował wcześniejszą literaturę kabalistyczną, dając o niej krytyczną ocenę w napisanych przez siebie dwóch książkach. Izaak Luria (1534—1574) rozwinął drogi mistycyzmu żydowskiego. Dużą rolę przypisuje on — po kosmicznej katastrofie — człowiekowi w naprawie utraconej harmonii, a nawet w odkupieniu własnej duszy przez postępowanie zgodne z Bożymi przykazaniami. Nic dziwnego, że nauka kabalistyczna Lurii szybko stała się uniwersalną teologią żydowską.

Przedstawione krótko różne typy mistycyzmu średniowiecznego wprowadzają czytelnika w atmosferę tego okresu. Osobiste, głębokie zjednoczenie z Bogiem nie przeszkadzało tym ludziom wywierać wielki wpływ na życie społeczne. Nawet żyjąca w odosobnieniu Juliana z Norwiche oddziaływała na otoczenie przez przykład życia, modlitwę i umartwienia, a także przez liczne rady udzielane tym, którzy o nie prosili. Nowe naświetlenia niektórych zagadnień — metodologicznie i treściowo — pobudzają do dalszych badań, do lepszego poznania języka, jakim posługiwali się pisarze—mistycy. Ważnym momentem jest to, że poszczególne opracowania zawierają wykaz źródeł bibliograficznych oraz objaśnienia trudniejszych fragmentów omawianych dzieł mistycznych. Opracowanie zaopatrzone jest w indeks osobowy i rzeczowy.

o. Marian Kanior OSB, Tyniec

ks. Tadeusz ŚLIPKO SJ, *Granice życia. Dylematy współczesnej bioetyki*, Akademia Teologii Katolickiej, Warszawa 1988, s. 449.

Człowiek, który chce przeżyć swoje życie w pełni po chrześcijańsku, musi zająć określoną postawę wobec tego, co niesie współczesna mu rzeczywistość, w którą jest on głęboko „wpisany”. Nie może zatem dziwić fakt, że chrześcijanin dzisiejszy szuka wszelkich dostępnych pomocy, które umożliwiają mu rozwiązanie niepokojów własnego umysłu i serca, powstających w kontekście ciągle nowych zjawisk. Właściwa bowiem postawa rodzi się w atmosferze właściwej oceny etycznej, ta zaś z kolei często warunkowana jest właściwą wiedzą. W takiej rzeczywistości wielkie zadanie do spełnienia ma przede wszystkim etyka i teologia moralna, które podejmują ciągle nowe problemy współczesnego świata, dając ich etyczną ocenę.

Sądzić zatem należy, że zarówno środowisko etyków i teologów moralistów, a także szerokie grono współczesnych katolików z uwagą odnotować powinno najnowsza publikację wybitnego etyka polskiego ks. T. Ślipko *Granice życia. Dylematy współczesnej bioetyki*, poświęconą problemom bioetycznym. Nie będzie przesadą, jeśli stwierdzi się, że te właśnie problemy zdominowały dzisiejszy świat, a samo pojęcie bioetyki weszło na stałe do współczesnego słownictwa. Wachlarz problemów kryjących się pod tym pojęciem jest ogromny. Jednocześnie są to zagadnienia ważne. Wszystkie one bowiem oscylują wokół najważniejszego dobra człowieka, jakim jest jego życie. Ostatecznie też w większym czy mniejszym zakresie dotyczą każdego człowieka. Stąd też wielkie nimi zainteresowanie.

Autor mając świadomość, że nie wszystkie problemy bioetyczne są jednako aktualne w warunkach polskiej rzeczywistości, podjął jednak trud